

ומתוקים מדבש

סוגיות בהלכה מבוארים ומורחבים כלשון לימודים השווה לכל נפש
נכתב ע"י הרב זאב יהודה סטארק שליט"א רב קהילת "שמחת התורה" - ביתר עילית

פרשת ויחי - גליון מס' 36

א. בענין יום הולדת בהלכה ב. טבילת כלי זכוכית ע"י קטן

ט' טבת תשפ"א

לכבוד ידידי הגה"ח ..... שליט"א,

בענין שיחתנו בנוגע לענין אם יש 'מקור' נאמן לענין היום הולדת בש"ס ובדברי הפוסקים - שמפיהם אנו חיים, או שזה 'מנהג חדש' שלא נהגו אבותינו. ומצאתי לנכון ללבן את הענין, ולהביא את המקורות במילואם (ובחלק מהם כבר פלפלנו בהם).

הוספתי בחלק שני של המכתב בענין טבילת כלי זכוכית ע"י קטן, שבשבוע שעבר נשאלתי כיצד צריכים לנהוג בדבר זה.

ועכשיו לעת זו מצאתי לנכון לברר וללבן נושא זה מהגמ' והראשונים עד פוסקי זמנינו, ואני שולח לך מה שעלה במצודתי בעזהי"ת ובס"ד המרובה.

חלק א'

הקדמה

יש כמה מקורות מדברי חז"ל שאפשר לדון מהם אם יש 'מקור' למנהג לחגוג את יום הולדת, ונבוא לדון בכל אחד מהם לראות ה'צדדים' לכאן ולכאן.

גמ' בעירובין - 'נוח לו לאדם שלא נברא'

עיי' בגמ' (עירובין דף יג:) שהביא ברייתא שבשביל שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל בענין מה היה עדיף לו לאדם, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, לבסוף נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא - אבל עכשיו שנברא יפשפש במעשיו (שעשה כבר ויבדוק עבירות שבידו ויתודה וישוב בתשובה), ויש אומרים ימשמש במעשיו (דהיינו קודם שעושה אותם, כגון אם באה מצוה לידו יחשב הפסדו מעשית המצוה כנגד שכרה, ולא יניח מלעשותה בשביל ההפסד שהרי שכרה עתיד לבוא, וה"ה בעבירה).

ועיי' בגמ' (ע"ז דף ה.) שאתא שאמר ריש לקיש כוון ונחזיק טובה לאבותינו עושי העגל, שאלמלא הם לא היו חוטאים בעגל והיו נשארים במעמדם כמלאכים בשעת מתן תורה, אנו לא באנו לעולם. עיי"ש. והרי לכאורה יש גמ' מפורשת שנוח לנו שבאנו לעולם, וכי אנו צריכים להודות לאבותינו ש'חטאו', ומחמת זה באנו לעולם, וכן הקשו בתוס' (עירובין שם ובע"ז שם). ותיירצו באחד מתירוציו שרק אצל סתם בני אדם נאמרו דברי הגמ' (שיותר טוב היה אם לא נברא), משא"כ צדיק - 'אשריו ואשרי דורו', עיי"ש. ועדיין יש להקשות דאיה"נ בצדיק 'אשריו', אבל מה נאמר בכל האנשים האחרים. ורואים מדברי התוס' שמחמת זה ש'הצדיק' חי בדור עם האנשים האחרים, הם ג"כ בכלל זה ש'נוח לו לאדם שנברא', וזהו כוונת התוס' במה שכתב 'אשריו ואשרי דורו' (ובאמת התוס' בע"ז - כותב את זה כמעט מפורש וז"ל: 'אבל כשהוא צדיק אשריו ואשרי הדור שהוא בתוכו', עכ"ל). וכנראה דפשיטא להו להתוס' דבכל דור ודור יהיה צדיק בבני ישראל, ודו"ק. ועדיין יש להקשות וכי זה שהוא בדורו של הצדיק, יש לו מעלה זו, ועד כדי כך שעליו נאמר 'נוח לו לאדם שנברא' - שהוא בעצם מעלת הצדיק (ובדברי התוס'). וחשבתי לומר עפ"י הגמ' (ברכות ו: - שבת ל:) על הפסוק 'כי זה כל האדם' (סוף הפסוק של 'סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור' - קהלת פרק יב פסוק יג), אמר רבי אלעזר אמר הקדוש ברוך הוא - כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל שיברא זה

הירא שמים, רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו, רבי שמעון בן עזאי אומר ויש אומרים רבי שמעון בן זומא אומר כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה - דהיינו להיות לעזר לירא שמים. עיי"ש. ועפ"י זה אפשר ל'שעצם הדבר שמישהו קיים בעולם עם הצדיק, הוא כבר עוזר לו במדה מסויים, וא"כ עליו גם נאמר באופן מסויים - 'נוח לו שנברא', ודו"ק. אלא דלפי"ז דנתבאר בדברי התוס' דס"ל דבכל דור בבני ישראל יהיה צדיק והוא מזכה את כל בני הדור דנוח להם שנברא, א"כ באיזה אופן אמר' בגמ' דנוח לו לאדם שלא נברא משנברא. ויש ליישב.

וידועים דברי בעל ה'מנחת אלעזר' (ממונקאטש - בספר דברי תורה - מהדורא חמישאה אות פח) שכתב וז"ל: 'יום הולדת אצל בני ישראל, לא שמענו מרבתינו ואבותינו הקדושים זי"ע לעשות כן יום שמחות ביום הולדתם, והטעם פשוט נראה מרוב ענוותנותם, כי אמרו חז"ל נח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, על כן לשמחה מה זו עושה ביום ההוא, מכיון שטוב היה אם לא היה נברא ונולד'. עיי"ש.

ויש מגדולי הפוסקים שהעירו על דבריו מהתוס' (הנ"ל), שעל צדיקים לא נאמרה גמ' זו. אמנם נלענ"ד שתשובתם בצד, כי הרי המנחת אלעזר עצמו כתב, 'הטעם פשוט נראה מרוב ענוותנותם, כי אמרו חז"ל נח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא'. וא"כ שמא דווקא משום שלא החזיקו את עצמם כצדיקים בענוותנותם, הוא הסיבה שלא עשו יום זה לשמחה, דבאינם צדיקים אמר' הכלל ש'נוח לו לאדם שלא נברא וכו', ולכך בענוותנותם לא עשו את יום הולדתם ליום שמחות. אלא דלפי מה שביארנו לעיל בדברי התוס' דאף בני דורו של הצדיק נוח להם שנברא, ולא דווקא הצדיקים עצמם, עדיין צע"ק.

ואם תאמר איך יכולים אנו לנהוג בחיינו עפ"י דברי גמ' זו שהוא כל כולו דברי 'אגדה', וא"כ איך יכולים לומר שמחמת דברי הגמ' ש'נוח לו לאדם שלא נברא' אנו לא מתייחסים כלל לענין של יום ההולדת. ונראה לענ"ד דלא קשה מידי, כי הרי ראינו שבדברי הפוסקים התייחסו לגמ' זו בדברים שנוגעים 'להלכה', עיי' ב"ט"ז (או"ח סימן מו ס"ק ט - בשם הב"ח) שכתב על נוסח הברכה 'שלא עשני גוי', שיש מקשים אמאי לא מברך 'שעשני ישראל' כמו שאר ברכות שמברכין על הטובה, 'פוקח עורים' וכדומה, ומתירים משום דנוח לאדם שלא נברא משנברא, ולכן קאמרינן הלואי שלא עשני, ועכשיו שעשני אני מברך שלא עשני עובד כוכבים או עבד או אשה, עיי"ש. ומכאן רואים שהפוסקים כן התייחסו לדברי גמ' זו בדברים שנוגעים לחיי היום שלנו, וכמו בנוסח של ברכת השחר, ודו"ק.

וצ"ע. עיי"ש. (ולכאורה הוא דלא כמו שהבאנו מספר 'טעמא דקרא' - שנכתב ע"י רבינו של"ט"א). וכן בספר טעם ודעת (חלק א דף רד) כתב הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א שהירושלמי מדבר רק על עכו"ם, ואין שום נפק"מ ביום הולדת של עם ישראל, ובעם ישראל לא מצינו שמחת יום הולדת. עיי"ש.

גמ' במגילה - 'בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד'

עיינ בגמ' (מגילה דף יג:) שאיתא שכינן שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה, אמר המון נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא היה יודע שבשבעה באדר מת, ובשבעה באדר נולד. עיי"ש.

ומשמע מגמ' זו שריע מזליה דבני ישראל ביום פטירת המנהיג - דהיינו משה רבינו, ולעומת זאת משמע דביום הולדת של איש בריא מזליה, אבל לא רק של עצמו אלא גם של עמו ולכל הדורות וכו'. אמנם רק ראינו זה אצל 'מנהיג' כמו משה רבינו, ואי אפשר להביא ראיה מכאן לכל יחיד שרוצה לחגוג יום לידתו.

ועיינ עוד ברמ"א (או"ח סימן תצ סעיף ט) שאיתא שנוהגים לקרוא מגילת רות בחג השבועות. עיי"ש. ובשערי תשובה (סימן תצד ס"ק ז) איתא שהטעם הוא מחמת שדוד המלך ע"ה מת בעצרת, והקב"ה ממלא שנותיהם וכו', ובדאי בעצרת נולד, ובמגילת רות נכתבה ליחוס דוד. עיי"ש.

ועיינ עוד בבית יוסף (או"ח סוף סימן תקנד) ובדרכי משה הארוך (שם כד-כה בשם הכל בו) שהביאו שמנהג קדום שהנשים רוחצות ראשן ממנחה ולמעלה (בתשעה באב) וזקנים הראשונים הנהיגו זה, ועשו סמך לדבר על מה שאמרו באגדה כי משיח נולד ביום תשעה באב, וצריך לעשות זכר לגאול ולמנחם כדי שלא יתייאשו מן הגאולה וכו', ומיהו נוהגין להקל במלאכה ובכמה דברים אחר חצות אבל ברחיצה לא ראיתי שנהגו להקל. עיי"ש.

ובמדרש תנחומא (פרשת פקודי אות יא, וכן איתא בפסיקתא רבתי פסקא ו - על הפסוק ותשלם כל המלאכה, וכן איתא בשבלי הלקט - סימן קפט - דין נפילת אפים וקריאת התורה בחנוכה) שרצה הקב"ה לעשות את שמחת המשכן בחודש ניסן - 'בחודש שנולד בו יצחק'. עיי"ש.

ובשו"ת שיח ליצחק (דף קסד) שאל למרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שלכאורה ממדרש זה רואים שיש עניין לעשות סעודה ביום ההולדת, וענה שזה שונה כי הוא נולד ע"י נס, אבל בלאו הכי לא עושים שום סעודה ביום הולדת. עיי"ש.

גמ' בגזיר - 'אהא כדורו של משה בשבעה באדר'

ועיינ עוד בגמ' (גזיר דף יד.) שאיתא אם אמר אדם 'אהא כדורו של משה בשבעה באדר' - מאי, האם דין נזיר הוא או לא, כי משה רבינו נולד בשבעה באדר, ואף מת בו, וביום הוולדו ודאי שמחו שמחה גדולה, וביום מותו מסתמא רבים נדרו בנדר ורבו נזירים בישראל מחמת צער, והספק הוא כיצד לפרש את לשונו, אם כוונתו להיות בשמחה גדולה כיום שנולד משה - היינו בשבעה באדר, או שכוונתו להיות נזיר כיום מותו של משה בשבעה באדר (עיינ בפירושו הרא"ש שם). עיי"ש.

ורואים מפה עוד פעם שיום הולדת משה רבינו הוא שמחה לדורות, עד כדי כך, שזה נהפך ל'לשון' לגבי בני אדם - בדיני נדרים ונזירות וכו'.

גמ' במועד קטן - 'סעודה בגיל שישים שיצא מכלל כרת'

עיינ בגמ' (מו"ק דף כח.) שאיתא שרב יוסף כי הוה בר שיתין (שישים) עבד להו יומא טבא לרבנן, אמר נפקי לי מכרת (כי כרת הוא בין חמישים לשישים

ועוד, בפשוטא אפשר לומר שהמנחת אלעזר לא ראה שנהגו אבותיו כן, ורק מצא 'אסמכתא' מגמ' זו, לבאר הדבר שראה אצל אבותיו ורבותיו שלא נהגו 'לחגוג' את יום הולדת שלהם. ולכן לא שייך כ"כ לפלפל בראיות כנגדו ולהוכיח אחרת מדברי תוס' הנ"ל.

גמ' בעבודה זרה - אידיהן של עכו"ם

עיינ במשנה (עבודה זרה דף ח.) שמנו שם אידיהן (יום חגם) של עובדי כוכבים האסורים שלשה ימים לפנייהם (דהיינו לעשות משא ומתן עמהם) וכו' - ואחד מהם הוא יום הלידה של המלך מידי שנה בשנה (והטעם משום שהגוי אזיל ומודה לע"ז, לפי שמרוב שמחתו עם העיסקא שעשה עם היהודי הוא הולך ביום אידו ומודה על כך לאלילים - ודנו המפרשים שם אם עובר על 'לפני עור' או הלאו ש'לא ישמע על פיך', עיי"ש. ורואים שהעכו"ם היו עושים יום 'חג' ביום הולדת של המלך שלהם, והחכמים 'חששו' עדי כדי כך לעשות משא ומתן עמהם ג' ימים לפני זה, כי מחמת רוב שמחתו הוא יבוא מחמת זה לעבוד ע"ז ביום חג שלו (היינו יום הולדת של המלך). (וכן מופיע בתורתנו הקדושה בפרשת בראשית פרק מ פסוק כ - 'ויהי ביום השלישי יום הולדת את פרעה ויעש משתה לכל עבדיו' וכו').

אמנם מגמ' זו ראינו לנידון דידן לענ"ד, כי הרי נהגו לעשות יום איד גם כשעלו מן הים, ויום שיצא מבית האסורים (עיינ גמ' שם דף ח.), ובדברים אלו הרי גם ישראל צריכין להודות, שהן מארבעה הצריכין להודות וכדאיתא בגמ' (ברכות נד:) ואפילו שהם עשו 'חג' וכו', ואנו 'רק' מברכים וכו', אמנם אי אפשר להביא ראיה שמחמת זה שהם חגגו את יום הולדתם א"כ בהכרח הוא מנהג עכו"ם, ופשוט, ודו"ק.

גמ' ירושלמי - שליחת אנשים ביום הולדתם למלחמה

עיינ בירושלמי (ר"ה פרק ג הלכה ח) שכתב וז"ל: 'והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, ריב"ל אמר עמלק כושפן היה, מה היה עושה, היה מעמיד בני אדם ביום גינוסאי שלו (יום הולדת שלו) לומר לא במהרה אדם נופל ביום גינוסאי שלו, מה עשה משה עירבב את המזלות וכו'. עיי"ש. ועיינ בקרבן העדה (שם) שכתב שעמלק היה מעמיד למלחמה עם ישראל בני אדם שהיה אותו היום יום לידתו, לומר לא במהרה אדם גיזוק ביום מולדתו, שאז המזל השולט ביום ההוא עוזר לו. עיי"ש.

ולכאורה משמע שיש 'מזל' טוב ביום הולדת של בן אדם, והיה נראה שקצת 'דוחק' לומר שהוא רק אצל עכו"ם ועמלק וכו'. אמנם מצאנו בפוסקים שלמדו שזה 'דווקא' אצל עכו"ם.

ובספר טעמא דקרא (פרשת וילך) ביאר מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א הגמ' (קידושין דף לח.) שאיתא על משה רבינו שכן מאה ועשרים שנה אנכי היום, ומכאן שהקב"ה ממלא שנותיהן של צדיקים מיום אל יום (היינו שיום מיתתם יהא דווקא ביום לידתם), וא"כ הא דאיתא בירושלמי הנ"ל (דלא במהרה אדם נופל ביום גינוסאי שלו) איירי ברשעים וכו', שמייתה הוא רע להם, ולפיכך ביום שמוזלם שולט לא במהרה ימותו, משא"כ צדיק שמייתה הוא 'טוב' לו (כי עשה את תפקידו פה בעוה"ז) אז אדרבא 'דווקא' ביום שהמזל שולט וכו', לכן נפטרין ביום לידתן. עיי"ש.

ומכל הנ"ל משמע קצת שיש מזל לישראל (ועכ"פ לצדיקים) ביום הולדת שלהם, ופשוט הוא שזה לא סותר כלל למושג 'שאין מזל לישראל' (עיינ בגמ' שבת דף קנז.) ודו"ק. ועיינ בהערה בעניין 'אין מזל לישראל'.

אמנם עיינ עוד בספר דרך שיחה (דף קעד) ששאלו למרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א אם מישהו צריך לעבור ניתוח האם כדאי לדחות מעט ליום ההולדת שלו (באופן שלא כרוך בזה שום סרך של פיקוח נפש), וענה שיש מקור בחז"ל שהמזל חזק ביום זה והוא בירושלמי, אך אפשר שזה רק בעכו"ם

א. אין מזל לישראל

עיינ בגמ' (שבת קנז.) שאין מזל לישראל. וברש"י (שם ד"ה אין מזל) שעל ידי תפילה וזכות משתנה מזלו לטובה, עיי"ש. ובמהרש"א (שם) העיר שא"כ לחולקים בגמ' (שם) וסוברים שיש מזל לישראל, וכי לדעתם לא ישתנה מזלו ע"י זכות ותפילה, והכתיב בברכות בתורתנו הקדושה 'אם תשמעו' - ובקלות 'אם לא תשמעו', ורואים שהכל תלוי בקיום המצוות וכו'. ופירש שמאן דאמר זה סובר שהיינו לכלל ישראל בכלליות, שודאי מזלם משתנה בזכות הרבים, אבל ליחיד זה תלוי ב'מזלו'. עיי"ש.

ובמהר"ל (חידושי אגדות שם) איתא בבבאור 'אין מזל לישראל' - שאפשר להכריע את המזל ע"י מצוות, אע"פ שאינו מתפלל כלל, רק מעצמו נהפך ע"י מצות. כי על ידי תפלה דבר פשוט שמועיל, שהוא יתברך יעשה מה שירצה בשמים ובארץ (ולא ברור אם בא לחלוק על רש"י שכן אמר ע"י זכות התפילה, ודו"ק). ועיינ עוד בספר אילת השחר (שבת שם) שביאר מרן הגר"א שליט"א שטיינמן זצ"ל שפע" דברי רש"י אלו מצינו משה שמברכים בשמחה איש לרעהו 'מזל טוב', שאפילו אם מזלו רע - ישתנה לטובה, שיתכן שינוי מרעה לטובה, אבל אם כבר מזלו טוב אין טעם לברכו במזל טוב שהוא כבר במזל טוב, עיי"ש. ולולי דבריו היה נראה לומר שאומרים לו שאם מזלו כבר טוב, שימשיך להיות טוב, וצ"ע.

ועיינ עוד בגמ' (תענית כט:) - ונפסק להלכה בשו"ע סימן תקנא סעיף א) שבר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה באב - דריע מזליה, ולימצי נפשיה באדר - דבריא מזליה. ובמהרש"א (שם) איתא שאע"פ שאמרו אין מזל לישראל, מ"מ מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב, עיי"ש. ועיינ עוד ברמ"א (אבה"ע סימן סד סעיף ג - ובפתיח תשובה שם ס"ק ה) שאיתא שלא לישא נשים אלא בתחילת החודש כאשר הלבנה במילואה. עיי"ש. וברמ"א (יו"ד סימן קעט סעיף ב) כתב שמה שאדם יודע שהוא נגד המזל לא יעשה, ולא יסמוך על הנס, אלא שאין לחקור אחר זה משום 'תמים תהיה'. עיי"ש.

ועיינ עוד בגמ' (מו"ק דף כח.) שאיתא שבני חיי ומזוני לא בזכותא תליא מילתא, אלא במזל תליא מילתא. עיי"ש. וברייטב"א (שם) איתא שחם ושלום שיהא תלוי במזל לגמרי, דקיימא לן שאין מזל לישראל, וא"כ ביטלת ברכות וקלות שבתורה, כי בחיי ובני ומזוני כלולים כל טובות העולם הזה. אלא הכי קאמר, שלא בזכותא תליא מילתא לגמרי, דמזל נמי איכא, אלא שזכות גדול מבטל המזל. עיי"ש. ועיינ עוד בתוס' (שם). עיי"ש. ובמאירי (שבת דף קנז.) איך שהסביר גמ' זו עפ"י הכלל שאין מזל לישראל. עיי"ש.

שנים – ועיין שם בגמ' במה שכתב על שמואל שנפטר בחמישים ושנים), אמר ליה אבבי – וכי ברור שנפטרת מכתת, והרי נהי דנפק ליה מר מכתת דשני (שלא מת עד גיל ששים), אבל הרי עדיין יש לך לחשוש שמכתת דיומי (שהיא מיתה חטופה) לא נפיק, ואם כן למה אתה עושה יומא טבא לרבנן, וענה לו שעל סוג כרת של שנים, שהוא מחצית מסוגי עונש הכרת, התברר שנפטרת ממנו, וא"כ ע"ז עושה אני סעודה. עיי"ש.

וקצת משמע מגמ' זו, שרק ביום הולדת זו עשו שמחה וכו', ובשאר יום הולדת לא עשו שום עסק מזה, אמנם אפשר לדחות שביום הולדת השישים יש שמחה מיוחדת מלבד השמחה הרגילה שבכל יום הולדת, וצ"ע.

דברי ה'בן איש חי' – דיוקו מגמ' ברכות

עיי' בספר בן יהוידע (ברכות כח). על מה שאמרו בגמרא, 'ההוא יומא בר תמני סרי שני הוה' (דהיינו רבי אלעזר בן עזריה), וכתב וז"ל: 'נראה לי בס"ד דקדק לומר ההוא יומא, ולא אמר ההוא זמנא, דאפשר אותו היום היה יום הלידה שלו, והיה לו י"ח שנה שלמים, ולכך הצליח לעשות לו נס זה, דידוע שיום הלידה יהיה המזל של האדם חזק ומוצלח, על כן נוהגים שכל אדם יעשה יום הלידה יום טוב לעצמו', עיי"ש. ובספר בן איש חי (שנה ראשונה פרשת ראה אות יז) כתב וז"ל: 'יש נוהגין לעשות בכל שנה ושנה את יום הלידה ליום טוב וסימן יפה הוא, וכן נוהגים בביתנו. ושמעתי שיש מקומות נוהגים לעשות בכל שנה סעודה ביום שנכנס בו האדם בבריתו של אברהם אבינו, ומנהג יפה הוא וערב לי מאוד, אך לא נהגנו בזה בביתנו'. עיי"ש. ועיין עוד בחת"ס עה"ת בתורת משה פרשת וירא על הפסוק 'ביום הגמל את יצחק', שהביא מהפרקי דרבי אליעזר שביום הגמל – הוא ביום ה"ג – דהיינו השמיני שהוא גימטריא ה"ג, ושאל החת"ס שצריך עיון, כי פשטיה דקרא לא מיירי ביום המילה, וכתב שנראה דביום מילתו של יצחק עשה סעודה בכל שנה, כדרך שמלכים עושים ביום הולדת את פרעה, כן עשה אברהם אבינו ע"ה כל שנה ביום מילתו של יצחק. ועיין עוד בשו"ת להורות נתן חלק ט סימן ה במה שהביא שמועות סותרות בעניין שיטת החת"ס בעניין יום הולדת. עיי"ש).

הנהגת כמה מגדולי ישראל

ראיתי ששאלו את מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל אם לעשות סעודה ליום הולדת, וענה דאין בזה לא עבירה ולא מצוה, רק ראוי לא לעשות מפני עין הרע, (כאיל תערוג). עיי"ש.

וראוי לציין מה ששמעתי מהגאון רבי מאיר שמחה אויערבאך שליט"א (חבר הבד"ץ – ביתר עילית, בעמח"ס אמרי שמחה על מסכתות הש"ס, וראש כולל להוראה כאן בעירנו) **שביום הולדת שלו (שהוא ביה"כ) כמעט לא 'הרגיש' שזה יום ההולדת שלו, ואביו זצ"ל – דהיינו הגרש"א זצ"ל לא עשה 'שום עסק' מזה בבית, ולא הרגישו הילדים בבית שזהו היום הולדת שלהם. וכן שמעתי מידידי הרה"ג ר' בנימין קירשנער שליט"א (בעמח"ס הנהגות רבינו – פסקי הלכה והנהגות ממרן הגרי"ש זצ"ל – וכן בית אצל משפחת אלישיב) ששמע מהגה"צ רבי משה אלישיב שליט"א בנו של הגרי"ש זצ"ל, שאצלם בבית לא עשו שום עסק מיום ההולדת כל שנה.**

ולעניין נתינת מתנה ביום הולדת, עיין בהערה ב.

יסוד חשוב על הג"ל

מצינו עניין ה'כר מצוה' וסעודתו, אמנם אינו מחמת 'יום הולדת' ביום זה אלא בגלל שעכשיו (מחמת הלכה למשה מסיני) הוא מתחייב בכל התורה

ב. נתינת מתנה ביום הולדת – לאשה בימי נדתה

כולה, ומחמת זה שהוא יצא מכלל 'אינו מצווה ועושה' לכלל 'מצווה ועושה' עושים סעודה וכו', שעכשיו חייב בכל התורה כולה. ובכל הגילאים שמצאנו במשנה באבות (דהיינו חמש למקרא ועשרה למשנה וכו'), אינם מהווים שום קשר בשמחה מחמת זה שהגיע לגיל מסוים, אלא שבגלל שהגיע לגיל זה יש 'התחייבות' – דהיינו מה שהוא צריך לעשות בהגיעו לגיל זה.

אמנם נלענ"ד שעצם זה שהקב"ה עשה את העולם באופן שכל שנה ושנה בני האדם עולים לגיל יותר גדול ממה שהיו בשנה שעברה, וגם שאנו מתחילים את החיים שלנו בגיל אפס, ומכאן ואילך הולך ועולה כל שנה ושנה, וגם הקב"ה עשה את עולמו באופן זה שחיי בני אדם הוא 'שבעים שנה' ואם בגבורות 'שמונים שנה' וכו' (ועצם החיים שלנו תלויה בגיל – ובזמן, ודו"ק), וגם עשה שינויים בגוף האדם כל זמן שמתבגרים ועולים בגיל, עדי כדי כך שאפשר לזהות גילו של אדם (בדרך כלל) כפי איך שהוא נראה, הרי זה בעצמו קצת מחייב לעשות 'חשבון נפש' – דהיינו כל פעם שיש 'עלייה' בגיל משנה מסוים לשנה שלאחריה. ואם לא 'מתחייבים' בכלל לזה (דהיינו שאנו עולים עוד שנה ממה שהיינו בשנה שלפניה), זה 'כמעט' בניגוד לאיך שהקב"ה ברא ורצה להנהיג את עולמו (דהיינו שבני אדם צריכים לשים לב כל פעם שהם עולים שנה). אמנם מזה אין נראה לעשות 'עסק' מיום זה או יום שמחה מיוחד וכו', אלא דברים אלו הם משהו אחר לגמרי שלא דברנו עליהם עד כה, והדברים פשוטים ואמתיים, אמנם 'דקים', ודו"ק. (ובודאי כל פעם שעולים שנה מתקדמים ליום המיתה, וא"כ צריכים להרגיש איך שעוה"ז הוא רק פרוזודור לעוה"ב ואינו כדאי לעשות 'עסק' מדברים פה בעוה"ז, ותכליתנו פה הוא רק כדי לקיים תורה ומצוות וכו', כדי שיהיה לנו טוב בעוה"ז, וכדי שבעוה"ב נוכל לישב וליהנות מזיו שכיתנו).

אמנם בודאי זה שלא מצינו 'מקור' נאמן לעשות 'עסק' מיום הולדת של בן אדם, כי הרי אם זה באמת היה יום חשוב ביותר או יום של 'מזל' מסויים וכו', היה לנו למצוא בגמ' או ראשונים וגדולי הפוסקים שדיברו על זה, שבטבתם של בני ישראל היו צריכים להעיר על יום גדול זה, וכדי שאנו ידעו, ומזה עצמו נראה ראה גדולה שעצם דבר זה שלא העירו על זה, א"כ רואים שהם בעצמם לא ראו צורך לעשות עסק מזה.

ואפילו אלו שנהגו עפ"י רבותיהם להחשיב את זה כיום מיוחד, צריכים להשים הכל ב'פרופורציה' הנכונה, ולדעת שאין זה לא יום כיפור או סוכות או חנוכה או פורים, כי ברגע שמתחילים להשוות את זה ל'חג' ממש, ומחשיבים את זה ליום מיוחד – זה מסוכן מאוד, מחמת זה שצריכים לדעת 'תמיד' מהו העיקר ומהו הטפל (או אפילו טפל הטפלים), כי אם לא כן יעזוב ח"ו את העיקר, מחמת זה שלא יודעים מהו באמת חשוב ומהו רק 'עניין' או פחות מזה, ודו"ק, ועיין בהערה ג.

חלק ב'

עיי' בשו"ע וברמ"א (יו"ד סימן קכ סעיף יד – עפ"י התרומות הדשן סימן רנז) שכתבו שאין מאמינים קטן על טבילת כלים, ואם טבלו הקטן בפני גדול הוי טבילה, עיי"ש. ובט"ז (ס"ק טז) הביא שהטעם שאין קטן נאמן לפי שטבילת כלים דאורייתא, ואין לקטן במילי דאורייתא נאמנות, עיי"ש. ואע"ג שזה 'בידו' ואין בזה טורח כ"כ, מ"מ כיון דטבילת כלים הוי מן התורה אין ביכולת להאמינם (תרומת הדשן שם). וא"כ בכלל זכויות שהוא 'מדרבנן' לכאורה יש לקטן נאמנות. אמנם הפמ"ג (או"ח סימן תנא משבצות

עיי' בספר מעדני שלמה (מהד"ח דף שיא) שהביא ששאל את הגרש"א זצ"ל אם רשאי לתת מתנת יום הולדת לאשתו בימי נדתה, וענה שאצל אנשי ירושלים לא נהגו לתת מתנות יום הולדת ואפילו בעת טהרתה, אבל אם אצל אנשי חו"ל נוהגים כך ודאי שצריך לתת לה כגון ביום הולדת או חגים, אבל סתם מתנה דאין נהוג לתת, אין ליתן בעת נדתה, ושעם הדבר שהרי ע"ז זה מראה אהבה לאשתו – וזה מותר, ואדרבה אהבה תמיד צריך והוא בכלל מכבדה יותר מגופו, וחז"ל לא אסרו להראות אהבה בעת נדתה, דלא אסרו אלא דברים של חיבה המרגילים לערוה, ואין לנו אלא מה שאסרו רבותינו (ואין ללמוד מהא דאסרו לשלוח לה כוס המיוחד, לאסור גם האד, דהתם הוא ענין המראה 'חיבה' ואילו הכא אינו אלא דרך 'כבוד ואהבה'), עיי"ש. ועיין עוד בספר כרתי ופלתי (להל"ה יונתן אייבשיץ זצ"ל – יו"ד סימן קצה ס"ק א, וכן הקיל במחצית השקל שם סוף ס"ק ב – ויש אחרונים שמחמירים – עיי' בתפארת צבי ס"ק י) שכתב להתיר לתת מתנה לאשתו כאשר היא אינה טהורה, וכתב וז"ל: 'אלא שאין אסור שום קירוב דעת, רק קירוב דעת בנגיעה, דברים המביאים לידי קורבה דגילוי עריות, ולא תוסיפו מן תגרעו', עיי"ש. והוא כמעט אותו גדר של הגרש"א – שאין איסור להראות 'אהבה' – רק אסור חיבה של דברים המביאים ל'ערוה', והוא גדר מאוד 'דק', והכל לפי העניין. ובסדרי טהרה (יו"ד סימן קצה ס"ק ט"ו) כתב שכל המרובה להחמיר בעניינים כאלה (הרחקות), תע"ב. עיי"ש. וזה לכאורה 'סותר' את דברי הכרתי. וקבלתי מרבותי לפרש, שאם יש מקור או עניין שמרגשים שזה מביא לידי חיבה, אז נאמרו דברי הסדרי טהרה (שהמחמיר תע"ב), אמנם סתם להחמיר כאשר אין 'מקור' ואין שום חשש חיבה, ע"ז נאמרו דברי הכרתי (ולא תוסיפו מן תגרעו), והכל לפי העניין. ובספר החינוך (מצוה קפה) איתא שאין באפשר להגיד פרטי העניינים שידע האדם לעשות לקרב אליו דעת האשה – שהוא קל, ולכן הזכירו זכרונם לברכה מהם קצת, ובשאר יזהר כל אחד ואחד לשמור עצמו לפי מה שימצא את גופו, עיי"ש. ומה שכתוב בחז"ל (ונפסק בשו"ע) אפילו אם אינו גורם חיבה אסור – ופשוט. ובשאר דברים יש לנו את הגדר הג"ל, ודו"ק.

ועיין עוד בספר חוט שני (דה"ד דף רכד) שהביא ממרן הגר"ג קרליץ זצ"ל שמותר לשגר לה פרחים לשבת או יו"ט, או אחר לידה, או ליום הולדת וכדומה, וכן מותר ליתן לה מתנה. עיי"ש. ובשיעורי שבת הלוי (דף רנד) איתא שלחלכה שרי לתת מתנה ודבר הנצרך, אמנם מתנה מיוחדת לקירוב לבבות כמתנה קודם יום הטבילה ממש, פשוט דאסור, ויש לדעת לפי הענין אימתי אסור כהאי גוונא, וגם פשוט דהבאת פרחים לשבת שרי, דיש בזה משום כבוד שבת, עיי"ש. ובספר אוצרות הטהרה (תשובות בסוף דף תתקנ) שהביא ששאלו להגרי"ש זצ"ל על עניין המתנות, וענה וז"ל: 'נתינת מתנה לאו מילתא דפשיטא היא דשרי, דלמטרת חיבה אסור'. עיי"ש.

אמנם דבר ברור שכל הפוסקים הג"ל שהזכירו 'מתנה ליום הולדת', רק דנו בה מחמת איסור לגרום חיבה וכו' בזמן טומאתה, ולא 'אסור' נתינת מתנה ביום הולדת 'בעצמותו', והיה להם להעיר, ודו"ק.

זהב - ס"ק 1 - הובא דבריו בפתיח תשובה כאן) העיר על דברי הט"ז שתלה הטעם שקטן אינו נאמן על טבילת כלים משום דהוא דין דאורייתא, שאפילו אם קטן נאמן במילי דרבנן אין זה אלא היכא דלא איתחזק איסורא, אבל **היכא דאיתחזק איסורא אינו נאמן** (וכמו שאיתא ברמ"א יו"ד סימן קכז סעיף ג), וא"כ בכלי זכוכית שאיתחזק איסורא בכל אופן אינו נאמן, ולא דווקא משום שהוא דאורייתא. עיי"ש. וראוי לציין שהמג"א (או"ח סימן תלו ס"ק ח) חולק (על הרמ"א הנ"ל), וסובר שאפילו באיתחזק איסורא נאמן הקטן במילי דרבנן (וא"כ ה"ה פה לגבי כלי זכוכית). עיי"ש.

וברע"א (שם) איתא שבכלי זכוכית שחייב טבילתם מדרבנן, נאמן קטן לומר שהטבילים, וכמו שהוא נאמן על בדיקת חמץ 'דהימנוהו רבנן בדרבנן' (כמבאר בגמ' פסחים ד: - וכן פסק הרמ"א יו"ד סימן קכז סעיף ג), אמנם לפי מה שכתבו התוס' (עירובין לא: ד"ה כאן) דהא דהאמינו קטנים בבדיקת חמץ הוא דוקא בבית שלהם, דרמי עליהו לבדוק, אבל בשליחות לבדוק בבית של אחר, איכא למימר דמייאש ואין נאמנים אפילו בדרבנן, וא"כ אף בכלי זכוכית אין קטן נאמן לומר שהטבילים, עכ"ד רע"א. עיי"ש. אמנם עיין עוד **ברע"א** (או"ח סימן תלו - על המג"א ס"ק ח) ש'משמע' שלא ס"ל להלכה כדברי התוס' (עירובין) שבמידת דבשליחות אף בדרבנן קטנים לא מהימני. עיי"ש. ובערוך השלחן (יו"ד סימן קכ סעיף ג) איתא שנראה שעל כלי זכוכית קטנים נאמנים, שזהו מדרבנן, ויש מי שפקפק בזה מטעם דבאיתחזק איסורא גם בדרבנן אין נאמנים, אמנם לענ"ד נראה דזה לא מיקרי איסור אלא מצוה, ולא נאסר המאכל אם נשתמש בו בכלי שאינו טבול. עיי"ש. ובחכמת אדם (כלל עג אות כא) איתא שבכלי זכוכית לצורך שבת נאמן - כיון שאינו אלא מדרבנן. עיי"ש. ובספר קובץ מבית לוי (ניסן דף מט, וחלק טו דף פו) הביא **מבעל שבת הלוי זצ"ל** שלקטן אין נאמנות ואפילו להטביל כלי זכוכית, מחמת שבאיסור דרבנן 'איתחזק איסורא' אין לו נאמנות. עיי"ש.

עוד כתב הפמ"ג (שם) שקטן שהגיע לי"ג שנים ואין ידוע אם הביא ב' שערות, בכלי זכוכית נאמן לכו"ע, שבדרבנן סומכים על 'חזקה דרבא' שאם הגיע לכלל שנים מסתמא הביא סימנים, אמנם בכלי מתכת שהוא מדאורייתא, יש לומר שצריך ידיעה ברורה שהוא גדול. עיי"ש. ובפתיח תשובה (שם ס"ק יד) הביא את דברי פמ"ג אלו, אמנם מצדד להקל באופן זה שהוא בן י"ג אף בכלי מתכות, וסברתו היא כיון שאם עבר והשתמש בכלים בלא טבילה לא נאסר המאכל, סמכינן אחזקה דרבא אף בדאורייתא. עיי"ש.

וראוי לציין שמצוה זו היא 'בתוצאה' שיהיה הכלי טבול, ואין פה חשיבות של 'פעולה', ולפיכך אפילו אם הטביל עכו"ם או קטן, או שנפל בעצמו (לגבי עכו"ם עיין בשו"ע יו"ד סימן קכ סעיף טו - ובש"ד שם ס"ק כח, וכן נפסק להלכה בחכמת אדם כלל עג אות כב, ובט"ז שם יז כתב שהוא לתכחילה אם יש לו עוד כלי לברך עליו, והסיבה שכתב השו"ע לשון של בדיעבד לגבי טבילת עכו"ם הוא רק מחמת בעיה אם הברכה אם העכו"ם יטביל), ואפילו בלא כוונת טבילה עלתה לו הטבילה (ודלא כהב"ח יו"ד סימן קצח ס"ק יא), כי הרי המקוה 'טיהר' את הכלי, ויוצא מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל (שהוא טעם הטבילה - עיין בירושלמי ע"ז פרק ה-טו), וכל הדיון בקטן הוא רק אם הוא נאמן שהטביל.

וראוי לציין שלגבי טבילת אשה אם נפלה למקוה וטבלה בלי כוונה (או שנכנסה להתקרב) יש מחלוקת אם עלתה לה הטבילה (עיין בשו"ע וברמ"א יו"ד סימן קצח סעיף מח שלכתחילה טבול שנית - אבל אם אנסה לה חברתה וכו' - לדברי הכל מהני - עיין ש"ך וט"ז שם). ועיין **בט"ז וש"ך** (יו"ד סימן קכ סעיף טו) במה שכתבו לחלק בגדר הדברים למה בטבילת כלים מהני אם נפל

מעצמו אף בלא כוונה משא"כ לגבי אשה שנפלה מעצמה וכו'. עיי"ש. ואף שהיה נראה לחלק דבאשה שיש בה דעת צריכים שתהא הטבילה בכוונה ליטרה, אבל כלים שאין בהם דעת כיון שסוף סוף נטבלו אף בלא כוונת הטביל מהני. אלא 'שלכאורה' אין לחלק כלל, דהא סוף סוף ענין הטבילה שוה הוא בשניהם שהוא להעביר הטומאה, ולכך אין לחלק בין אשה שנפלה למקוה לבין כלי שנטבל בלא כוונה.

ולסיכום: במילי דאורייתא אין לקטן נאמנות, ובמילי דרבנן יש לו נאמנות, אלא דמצאנו מחלוקת הפוסקים אם במילי דרבנן היכא ד'איתחזק איסורא' יש לו נאמנות, וכנידון דידן גבי כלי זכוכית שהוא מדרבנן אך איתחזק בהו איסורא. דעת הפמ"ג דבאיתחזק איסורא אין נאמנות לקטן, אך סמכי' על 'חזקה דרבא' במילי דרבנן וכגון נידון דידן (והפתיח תשובה סבר דאף בכלי מתכת סמכי' על חזקה זו). ודעת הט"ז - כפי הבנת הפמ"ג, המג"א, פשטות דברי רע"א והערוך השולחן הוא דיש להם נאמנות - וכן קבלתי מרבותי. ובחכמת אדם איתא שבצורך מצוה כגון לשבת, נאמנים. ולכו"ע מותר להם להטביל הכלים גם אם חייבים מדאורייתא ואף לברך עליהם, וכל הגידון הוא רק על נאמנותם שטבול את הכלי וכמו שהסברנו לעיל.

(וראוי לציין חידוש גדול שראיתי בשו"ת עמק התשובה להג"ר יחזקאל ראטה שליט"א - חלק ה סימן סז - שכתב שאין דין זה של טבילת קטן נוגע בזמנינו, ואפילו במתכת הוא נאמן, עיי"ש שכתב הרבה 'צירופים' להוכיח את דבריו. אמנם רוב גדולי הפוסקים לא פסקו כן).

דעת כמה מפוסקי זמנינו

ב"ה שזכיתי להעלות שאלה זו על שלחן מלכים - 'מאן מלכי רבנן', כמה מפוסקי זמנינו, ונביא כאן את דעתם (לפי סדר א-ב):

מהגאון רבי ישראל גואלמן שליט"א שמעתי שאפשר לשלוח קטן לטבול כלי זכוכית, אמנם לא לכתחילה (מחמת שהוא מחלוקת הפוסקים) ו'רק' אם הדבר נצרך מאוד.

מהגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א שמעתי שאפשר לשלוח קטן שאתה סומך עליו להטביל כלי מזכוכית.

מהגאון רבי צבי ובר שליט"א שמעתי שאפשר לשלוח קטן להטביל כלי מזכוכית וכמו שכתב רבי עקיבא אייגר, אמנם בכלי מתכת אין לו נאמנות, ואם חזר לבית ואמר שטבל את הכלי (ולא היה לך קשר עם גדול העומד על גביו או אפילו שהיה לך קשר אם משהו שם אמנם לא ידוע לך שהוא 'גדול'), צריך לטבול את זה שוב, אמנם בלי ברכה.

מהגאון רבי יהודה טשזנר שליט"א שמעתי שאי אפשר לשלוח קטן להטביל כלי זכוכית, וצריך לדבר עם גדול שהיה שם אתו - ויכול לתת לקטן 'פתק' שהגדול יחתום עליו, או 'פתק' עם מספר פלאפון של האב, ושהגדול יתקשר אליו (ותמיד עדיף להטביל את הכלי לבד כי הרי 'מצוה בו יותר מבשלוחו').

מהגאון רבי מאיר סירוטה שליט"א שמעתי שאי אפשר לסמוך על קטן להטביל כלי זכוכית, וצריכים גדול העומד על גביו.

מהגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א שמעתי שאי אפשר לסמוך על קטן להטביל כלי זכוכית וצריכים גדול עומד על גביו, אמנם אם ההוא שטובל הוא כבר שלש עשרה סמכינן בזה על 'חזקה דרבא' (ואפילו שלא יודעים בבירור שהביא שתי שערות - מחמת שהטבילה הוא מדרבנן, ובדרבנן סומכים על החזקה).

הכו"ח ידידך המוקיר,

זאב יהודה סטארק

ג. זה כלל גדול ב'חומרות' ו'בעניינים' ג', שמתמיד צריך לדעת מהו חומרא וכו' ומהו עיקר הדין, כי ברגע שהכל שווה אצל בן האדם, והוא באמת אינו בדרגה של להחמיר בדבר זה, א"כ הוא לא יעשה אותו - מחמת כבודות העניין, והוא לא יודע שזה רק חומרא, ואחר שלא יעשה את זה ירגיש את עצמו 'חסר' או ירגיש שהיהדות מכבידה על האדם, ויכול ח"ו לעקור דברים שהם מעיקר הדין, כי אצלו אין הבדל בין חומרא ועיקר הדין, והדברים עמוקים, ודו"ק.

ועיין בספר דעת תורה (למנחם המגשיח דמ"ר רבי ירוחם ליבוביץ זצוק"ל - בראשית דף יט) שכתב, וז"ל: 'חזק אמרה לא תאכלו ממנו ולא תגעו בה, וברש"י הוסיפה על הציווי לפיכך באה לידי גרעון - הוא שנאמר אל תוסף על דבריו. **אנאל לכפ סוד גדול מרוב אהבה שיש לי לכפ**, החובות הלכות מבאר מענין תוספות על המצוות שאינו ראוי להוסיף סתם גדרים וסייגים, ואף שגדרים וסייגים אינם נכנסים תחת איסור כל תוסף, מ"מ רואים שהחזק"ל אין רוחו נוחה מענין של תוספות, ואומר שרק לצדיקים וחסידים הוא ראוי, ובאור הדברים שרק אם האדם מרגיש בנפשו שהתורה אינה עליו כמשא או יכול להוסיף, ואם לאו, הרי יוכל להיות שאדרבה, מה שמוסיף על התורה מזה גופא תיעשה התורה עליו כמשא, ואז סכנתו גדולה לפרוק מעליו כל עול התורה. חז"ל יראו מאוד מזה שהתורה לא תיעשה על האדם כמשא, וזהו ביאור דברי חז"ל (ירושלמי נדרים ט). שאמרו לא ידיר במה שאשרה תורה וכו', חזק הוסיפה על הציווי לפיכך באה לידי גרעון, כי אחר שהציווי נעשה עליו משליך מעליו אף העיקרים, וזהו הסכנה הכרוכה בתוספות, וכל זה מדרבי ה'יצר'. עיי"ש.

ד. וכתבו הפוסקים שקטן שטובל כלי (ואפילו כלי מתכת - וגדול עומד על גביו) יכול לברך הברכה. ובאחרונים דנו בזה דשמא דמי' לשחיטה (יו"ד סימן א סעיף ה) שקטן ששוחט וגדול עומד על גביו שלא יברך הקטן אלא הגדול, וכתבו שלא דמי, כי בשחיטה חיישינן שמא לא ישחוט כראוי, וא"כ הוי ברכה לבטלה משא"כ בטבילה.

ה. ובשו"ע וברמ"א (יו"ד סימן א סעיף ה) איתא שקטן ששוחט וגדול עומד על גביו מהני, אמנם אם שוחט בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה. עיי"ש. ורוב הפוסקים סוברים שקטן ששוחט לבד שחיטתו פסולה אפילו בדיעבד, אמנם בטור שם כתב להתיר שחיטתו בדיעבד, וראיתי באחרונים שהקשו, מאי שנא מטבילת כלים שאין קטן נאמן לומר שהטבילת הכלים, ויש לחלק ואכמ"ל.